

28.9.2020

Sirkuksen tiedotuskeskus ry: lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle, asiasta HE 132/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esittävän taiteen edistämisestä sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Sirkuksen tiedotuskeskus edustaa jäsenyhteisöjensä kautta laajasti sirkustaiteen kenttää: sirkusryhmiä ja -yhteisöjä, freelance sirkustaiteilijoita, sirkuksen opettajia, tuottajia ja muita alan toimijoita. Sirkuksen tiedotuskeskus on sirkusalan toimintaedellytysten keskeinen edistäjä.

Sirkuksen tiedotuskeskus kannattaa esittävän taiteen valtiosuusuudistusta vietäväksi nyt eteenpäin, ja kiittää samalla lakia työstäneitä työryhmiä hyvästä työstä sekä esittävän taiteen kentältä prosessin aikana kerättyjen lausuntojen huomioimisesta uudistuksessa.

Lain soveltamisalaa laajennetaan siten, että se kattaa kaikki esittävän taiteen muodot, eikä vain tietyt, laissa nimetyt esittävän taiteen muodot. Esittävällä taiteella tarkoitetaan uudistetussa laissa kaikkea yleisölle suunnattua, tietyssä hetkessä tapahtuvaa elävää taiteellista esitystoimintaa. Tämä on nykyaikaa sekä tulevaisuutta. Näin VOS-uudistus huomioi esittävän taiteen kentässä tapahtuneet muutokset, käynnissä olevan kehityksen sekä tulevaisuuden. Tämä edistää myös kansalaisille tarjolla olevien taide- ja kulttuuripalvelujen monimuotoisuutta.

Ammattimaista nykysirkustaidetta on edistetty ja kehitetty Suomessa jo yli 30 vuoden ajan. Sinä aikana Suomessa on kasvanut kokonainen sirkustaiteilijoiden sukupolvi, joilla ei ole aiemmin ollut todellista mahdollisuutta nousta esittävän taiteen valtiosuusjärjestelmän piiriin. Sirkustaiteen edustajat eivät tähän mennessä ole olleet kelpoisia järjestelmän kautta tuettaviksi ensin teatteri- ja orkesterilain vanhentuneen taidekäsityksen ja joustamattoman rakenteen, ja myöhemmin puutteellisten määrärahojen vuoksi. Sirkus onkin toiminut esittävän taiteen vapaalla kentällä ja marginaaleissa. Suurempien VOS-teattereiden ja monipuolisesti esittäviä taiteita edustavien vapaan kentän ryhmien välillä on vuosikymmeniä ollut rahoituksellinen ja toiminnallinen kuilu, joka on ruokkinut epäoikeudenmukaisuuden tunnetta koko esittävien taiteiden kentässä.

Tästä huolimatta dynaaminen sirkusala on kehittynyt nopeassa tahdissa, tilastojen todistaessa miten sirkus on noussut katsoja- ja esitysmäärissään esimerkiksi tanssin rinnalle ja oopperan ohi merkittävänä osana esittävien taiteiden kokonaisuutta. Nyt toteutettava VOS-uudistus vahvistaa taiteellisista lähtökohdista esittävän taiteen monimuotoisuutta ja kulttuurista moninaisuutta sekä esittävän taiteen palvelujen valtakunnallista ja alueellista saatavuutta ja saavutettavuutta eri väestöryhmille. Tämä on sirkustaiteen näkökulmasta juuri oikea ja vahvasti kannatettava tavoite. Sirkus tuo oman vahvan panoksensa tämän tavoitteen saavuttamiseen.

Haluamme lakiehdotuksessa kiinnittää sivistysvaliokunnan jäsenten huomion muutamaan seikkaan:

Lakiesityksen 5 § esitetään, että esittävän taiteen toimintayksikkö voitaisiin hyväksyä valtionosuuteen oikeutetuksi joko toistaiseksi tai kolmen vuoden määräajaksi. Toimintayksikkö voitaisiin hyväksyä valtionosuusjärjestelmän piiriin toistaiseksi, jos sen voidaan arvioida todennäköisesti täyttävän valtionosuuden edellytykset seuraavien kuuden vuoden ajan. Tässä on nähtävänä kuitenkin huolestuttava jäännös vanhan teatteri- ja orkesterilain joustamattomuudesta, jolla sementoitiin rakenteita vuosikymmeniksi ja estettiin järjestelmän sisäinen vaihtuvuus ja näin myös esittävän taiteen uudistuvuus ja sitä kautta syntyvä laatu. Esitämme, että laissa ei käytettäisi termiä ”toistaiseksi”, vaan toimintayksiköitä hyväksyttäisiin valtionosuuteen oikeutetuksi joko kolmen tai kuuden vuoden määräajaksi.

Lakiesityksen 6 § esitetyt korotetun valtionosuusprosentin perusteet ovat meistä olennaisia. Pitäisimme merkittävänä askeleena koko esittävien taiteiden rahoitusrakenteen edistämisessä, että valtionosuusyksikön kiertue- ja vierailutoimintaa arvioitaessa ja korotettua valtionosuusprosenttia myönnettäessä painotettaisiin nimenomaan vapaan kentän toimijoiden tuottamien esitysten vastaanottamista. Lisäksi valtionosuutta voitaisiin myöntää korotetun valtionosuusprosentin mukaisena muusta toimintayksikön toimintaan liittyvästä erityisestä kulttuuripoliittisesta syystä. Lain perusteluosassa on mainittu sirkus- ja tanssitaide aloina, joiden kustannus- ja tulo rakenne voisivat olla tällainen erityinen kulttuuripoliittinen syy. Uudistetun lain tuleekin kaikin tavoin tukea esittävien taiteiden kentän ja rahoitusrakenteen kokonaisuutta ja näin ollen huomioida myös vapaan kentän toimijoiden erityistarpeet.

Lakiesitykseen on lisätty 9 §, jossa säädettäisiin uudesta esittävän taiteen valtionosuuslautakunnasta Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä. Lautakunnan tehtävänä olisi antaa asiantuntijalausunnat toimijoiden hakemuksista mutta ei kuitenkaan arvioida toimijoiden taiteellista laatua. Lautakuntaan on tarkoitus saada jäseniä, joilla on monipuolinen taide- ja kulttuuripoliittikan asiantuntemus.

Mielestämme lautakuntaa asetettaessa tulee tarkastella sen suhdetta jo olemassa oleviin Taiteen edistämiskeskuksen taidetoimikuntiin sekä Taideneuvostoon. Mikä olisi näiden kolmen elimen välinen työnjako ja miten voidaan jatkossakin varmistaa niiden jäsenten laaja esittävän taiteen asiantuntemus ilman, että jääviys estää tarvittavaa päätöksentekoa. Jo nyt kentällä on hämmennystä Taideneuvoston roolista Taiteen edistämiskeskuksen tehtävässä. Uusi lautakunta pahimmillaan vain lisää tätä. Vapaan kentän toimijat ovat aiemmissa lausunnoissaan toivoneet nimenomaan yhdenvertaista toiminnan ja taiteellisen laadun arviointia valtionosuusjärjestelmän ja harkinnanvaraisen rahoitusjärjestelmän välille. On koettu kohtuuttomana, että heikoimmin rahoitettuja toimijoita on arvioitu monipuolisemmilla kriteereillä kuin valtionosuustoimijoita. Uusi lautakunta ei saa jatkaa tätä kentän välisen arvioinnin kuilun ylläpitoa.

Erityisesti nyt, koronapandemian ja veikkaustuottojen laskun kurimuksessa, on esittävän taiteen julkisen rahoituksen tulevaisuudenkin riittävästä tasosta huolehdittava. Uudistuksen vaikutuksia tulee seurata tarkasti ja kehittää rakenteita edelleen niin, että nykyinen taloudellinen ja arvioinnillinen kuilu valtionosuustoimijoiden ja vapaan kentän välillä tulevaisuudessa poistuu. Sirkuksen tiedotuskeskus kannattaa esittävän taiteen valtionosuuslain uudistuksen läpivientiä, mutta toivoo että esittämämme näkökulmat tulevat huomioiduksi lakia sovellettaessa.

Sirkuksen tiedotuskeskus ry:n puolesta,
Lotta Vaulo, toiminnanjohtaja